

„Gázgyár a Sugovica partján”

Ipartörténeti kalauz a bajai gázszolgáltatás történetéből

Baja város gazdasági szerepe

Az 1800-as évek elején a Magyar Királyság első 10 kereskedelmi központjainak egyike.

Lakossága a korabeli nagyvárosokéhoz volt hasonló

Baja	11.133
Pécs	10.982
Temesvár	11.170
Kiskunhalas	10.837
Szeged	31.716
Budapest (Kőbánya nélkül)	80.382

1830-tól kövezett utcák

1833-tól kisebb megszakításokkal (háborúk) folyamatos a városi közvilágítás

A gabonakereskedelem vasúti szállításával gazdasági potenciálja rohamosan veszít jelentőségéből (1869)

A kiegyezés után átrétegződés a modern polgárság irányába

A nyugati áruforgalmat lerövidítő Ferenc tápcsatorna és a Ferenc-csatorna

Gázgyár alapítás

1872-ben szerződést kötnek Eggels Károly berlini vállalkozóval a légszesz bevezetésére

Az 1873-as gazdasági válság, majd a Budapest-Zimony közötti vasút megépítésével egyre tolódott a megvalósítás

1880-ban újabb sikertelen kísérlet Friedrich Pippig berlini vállalkozóval a légszeszgyár alapításra

Temesvár villamos világításának példájára (1884) vizsgálta a város a villanyvilágítás bevezetésének lehetőségét is

1885-ben tárgyalások kezdődtek August Riedingerrel, amely már sikeres volt és 50 éves koncesszióba került a közvilágítás

A „Bajai Légszeszgyár – Gasanstalt Baja” 1887. február 13.-án kezdte meg a szolgáltatását és akkor gyújtak fel a városban az első légszeszlámpák

A légszeszgyár évi 150 000 m³ légszesz előállítására volt alkalmas

1 db 5 és 2 db 2 retortás Böcker kemence

120 légszeszlámpa, majd rövid időn belül újabb 84

A magánlángok száma meghaladta az ezret

— Légszeszvilágítás — Ba-
jáján. Baja város törvényhatósági bizottsága a
f. hó. 11-én tartott rendes közgyűlésén a város-
nak légszesz világítását határozta el és erre nézve
a világítási bizottság és Riedinger augsburgi
gépgyáros közt létre jött szerződést jóváhagyta.
Ha a kormány jóváhagyása sem késik, úgy Baja
városában még az idén lesz a légszeszvilágítás
behozva.

Egyesített Légszeszgyárak Részvénytársaság

1889-ben Riedinger az érdekeltségeit az „Vereinigte Gaswerke von Augsburg” társaságba vonta össze, mely neve Egyesített Légszeszgyárak Részvénytársaság lett

Az összevonáskor a társaságnak egyedül a Bajai Gázgyár volt a magyarországi gázműve

1893-ban már 18 gázmű volt a társaság tulajdonában

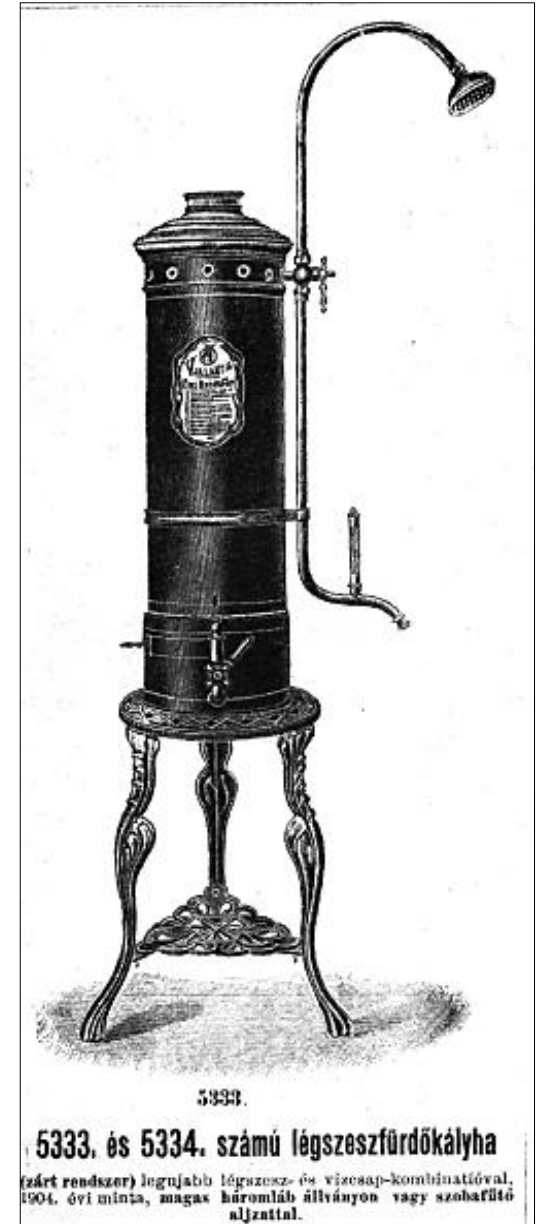
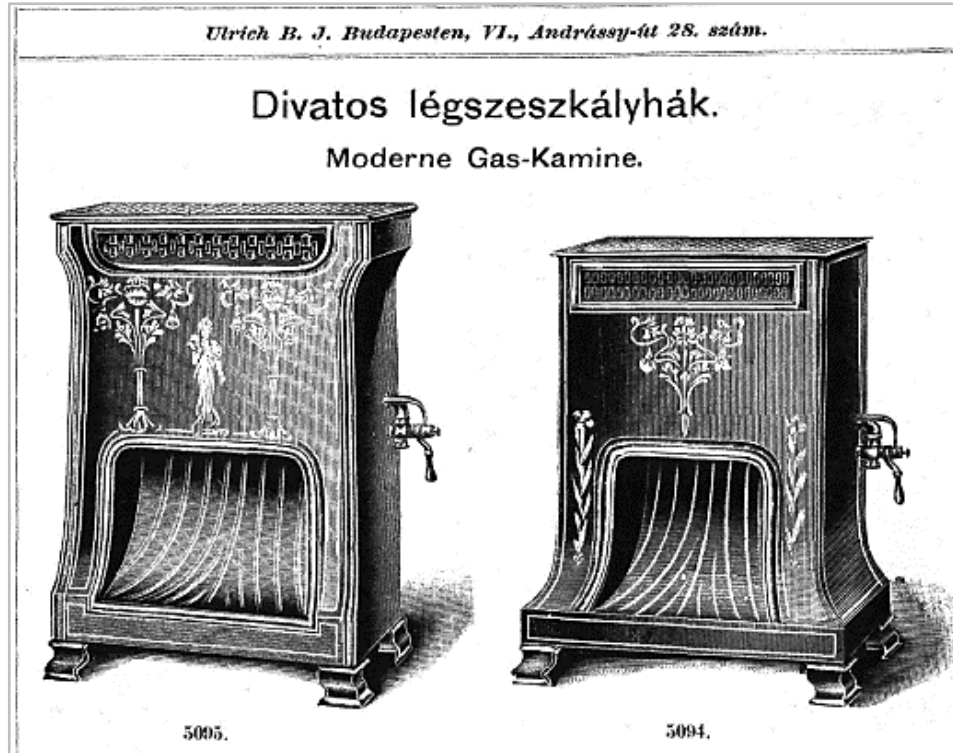

Háztartási célú gázfelhasználás terjedése

Kezdetekben csak világítási céllal került a légszesz bevezetésre a polgári ingatlanokba, de a háztartások modernizálásával másirányú felhasználásuk is rohamosan terjedt

Háborús nehézségek

1910-1915 a gázgyár fejlesztésének évei, a termelés meghaladta a 260 000 m³-t

1917-től csökkenő sziléziai szénzállítások, részleges leállások

1918 november 13-án az I. Világháború lezárásának tűzszüneti megállapodásának napján szerb megszállás alá kerül Baja. A gázgyártás szénhiány miatt december 18.-án hosszabb ideig leáll

A szerb megszállásból 1921 augusztus 20.-án kerül vissza a város és vele együtt a gázgyár a magyar hatóságokhoz. Előtte néhány napig a Baranya-Bajai Szerb-Magyar Köztársaság fennhatósága alá kerül

A gázgyár megváltása

1921 október 28.-án a gázszolgáltatás újra indul 388 fogyasztóval, a normál üzemmenetet 1923-ban éri el a háború előtti 628 fogyasztói számmal

1922-23-ban megindultak a gázgyár város általi megváltásának tárgyalásai, mely közben derül ki, hogy a gázgyárat már 1921-ben eladták

Baja thj. Város 1923 december 1-én 195 millió papír, ill. 30.000 aranykorona vételárért megváltotta a koncessziós szerződést és a gázgyárat tulajdonba vette

— **A bajai gázgyár szenzációja.** A bajai gázgyárról, mely világítási előleget vett föl az elmúlt télen a közönségtől, anélkül hogy világított volna s melyet a város minap az *augsburgi gázgyártól vásárolt meg*, mivel a város úgy tudta, hogy a bajai gyár annak képezi tulajdonát. — most kiderült, hogy a gázgyárt már rézbben annak megbízott igazgatója, *Molnár Géza* még a szerb megszállás alatt 670.000 márkáért megvásárolta, dacára annak, hogy a városnak szerződésileg biztosítva volt az elővételi joga, melyet nem respektált a volt tulajdonos. Molnár igazgató a végtetekig tagadta, hogy tulajdonosa lenne a gyárnak, melyet haszonnal akart a városnak tovább eladni, de a bajai polgármester, *Vojnics Ferenc dr.* és *Nyiraty Dezső dr.* tiszti főügyész nesztél véve ezen közbevetelt eladásnak, Molnár igazgató állandó lakóhelyén, Budapesten detektivekkel kutattatott, sőt házkutatást is végeztek Molnár lakásán, hol megtalálták az augsburgi gázgyárral kötött *vételi szerződést*, melyről azért nem értesítette a várost, mivel csakis mint megbízott akart szerepelni. A város most a volt igazgatónak a gázgyárért csakis 670.000 márkát akar fizetni, mint amennyiért azt Molnár az augsburgiaktól vette.

Baja, 1923. december 2. **• Vasárnap. •** XXIII. évfolyam 279. szám.

Független Magyarország

Egy szám 200 korona	Szerkesztőség és kiadóhivatal: Mátyás király-tér 8. szám. Telefonszám: 104.	Feliról szerkesztő: FODOR KÁROLY Helyettes szerkesztő: JEGESS JÓZSEF	Előfizetési árak: Egy óra — — — — 5000 K Negyevévre — — — — 15000 K	Egy szám 200 korona

A közgyűlés hozzájárult a gázgyár megvételéhez.

A Pénzügyi Központtól 350 millió korona kölcsönt vesz fel a város. — Per nélkül nem valószínű, hogy perfektuálják az üzletet. — A tegnapi közgyűlés.

A tegnapi rendkívüli közgyűlés tárgysorozatának első pontja a gázgyár megvételének kérdése volt. Nyiraty D. az előzőleg részletesen ismertette az ügyet. Egyedül az új gáztartály van jó állapotban, mely egyesek átfutása után teljesen használatos. A régi gáztartály csak költséges javítás után lehetne bármilyen ügyben vonatik is a gázgyárat — egyelőre nem lehet használni. A szakszervezetek és a városi tanácsok egyetértéssel a városnak a gázgyár megvételét ajánlják. A városi tanács a gázgyár megvételét a közgyűlésnek ajánlja.

Gázgyári felújítás és villanytelep

1925-ben a város részesül a Speyer dollár kölcsönből a háború utáni infrastrukturális beruházások megvalósítására

1925-ben újabb felújítás

- egy 3 retortás és egy 4 retortás Böcker típusú kemence
- gázszívó berendezés
- kátrány leválasztó
- hűtő és mosókészülék

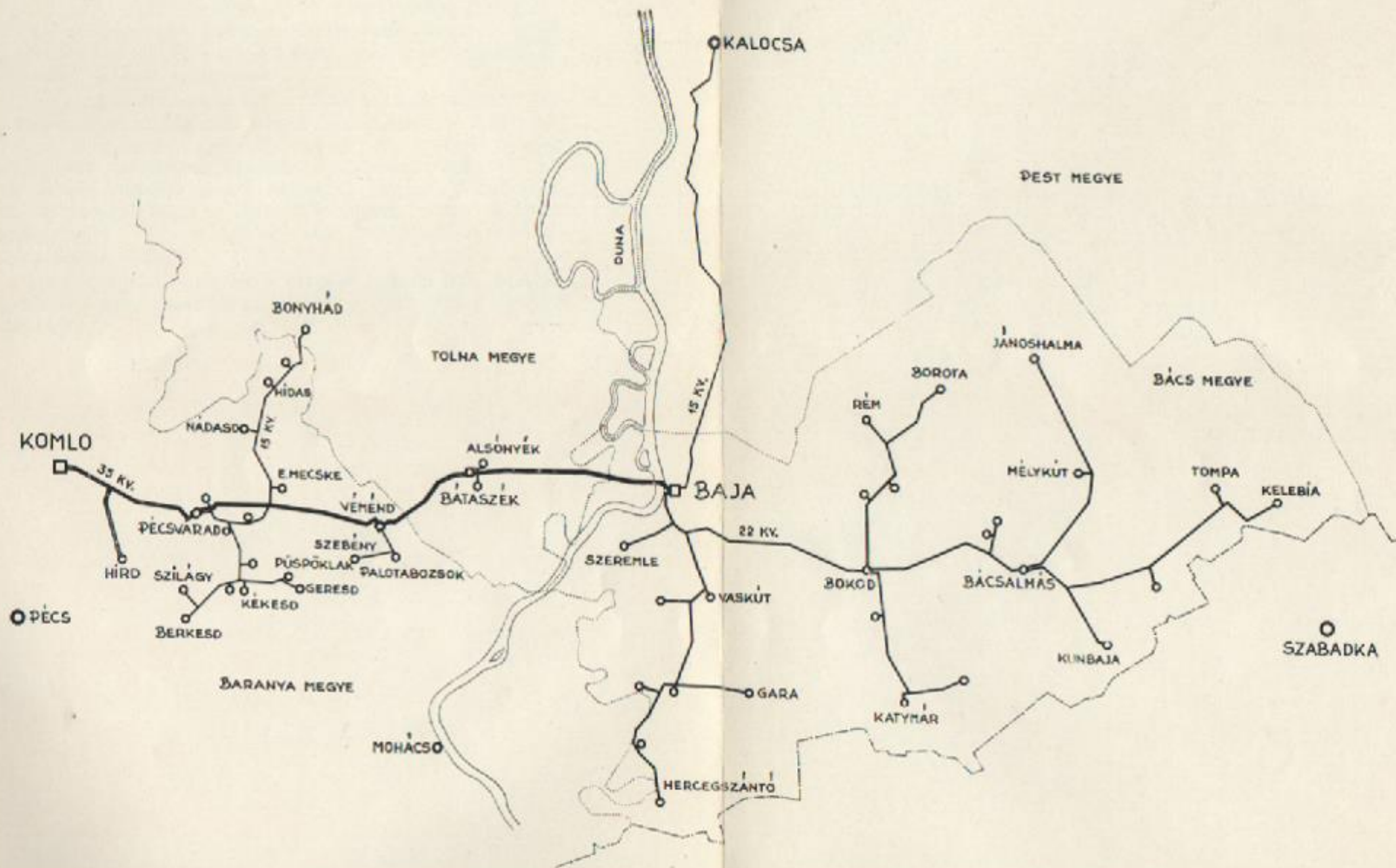
1926-ban 269 közvilágítási lámpa, 762 db világítási gázmérő és 286 háztartási gázmérő volt felszerelve

Magyarország városai közül Baja városát villamosították utolsóra, viszont Baja volt az első város, amelyet mindjárt a kezdetben távvezetékéről láttak el villamos energiával

1926 április 12.-én létrejött a Komlói Állami Szénbánya Hivatallal a villamos áram vásárlásra kötött szerződés

A Bajai Gázművek új nevet kapott

Korszerűsítés és szociális gondoskodás

A villamos energiaellátás bevezetése jelentősen csökkentette a város gázfelhasználását. Szükségessé váltak a kemencék felújításai. 1935-ben áttértek a Goffin rendszerű kemencében történő gázgyártásra. A napi kapacitást 4000 m³-re növelték.

A szakembereknek részére szolgálati lakások épültek, majd a gyártelepről leválasztva 12 kabinból álló öltözőt és csonakkikötőt is építettek.

Főzőtanfolyamokat szerveztek a gázfelhasználás növelése érdekében

A társaság új elnevezése: Baja Város Közművei, Baja

Magyar Gázgyárak Országos Szövetsége.
K I M U T A T Á S
a magyarországi gázgyárak hasznosított gázleadásairól, 1930—31-ben.

Város neve	1931	1930	+1931
Budapest (Ujpesttel, illetve 1931-ben Kispesttel is)	94.428.032	93.716.544	+711.488
Baja	418.394	410.453	+ 7.941
Debrecen	1.879.866	1.948.823	— 68.957
Győr	2.324.894	2.134.524	+190.370
Miskolc	690.108	695.183	— 5.075
Pécs	800.016	805.095	— 5.079
Sopron	294.022	270.060	+ 23.962
Szeged	1.577.473	1.650.430	— 72.957
Székesfehérvár	390.200	367.000	+ 23.200
Szombathely	536.615	545.068	— 8.453
Összesen	103.339.610	102.543.180	+796.430
Vidéki városok, Budapest nélkül	8.911.578	8.826.636	+ 84.942

Budapest, 1932 április hó.

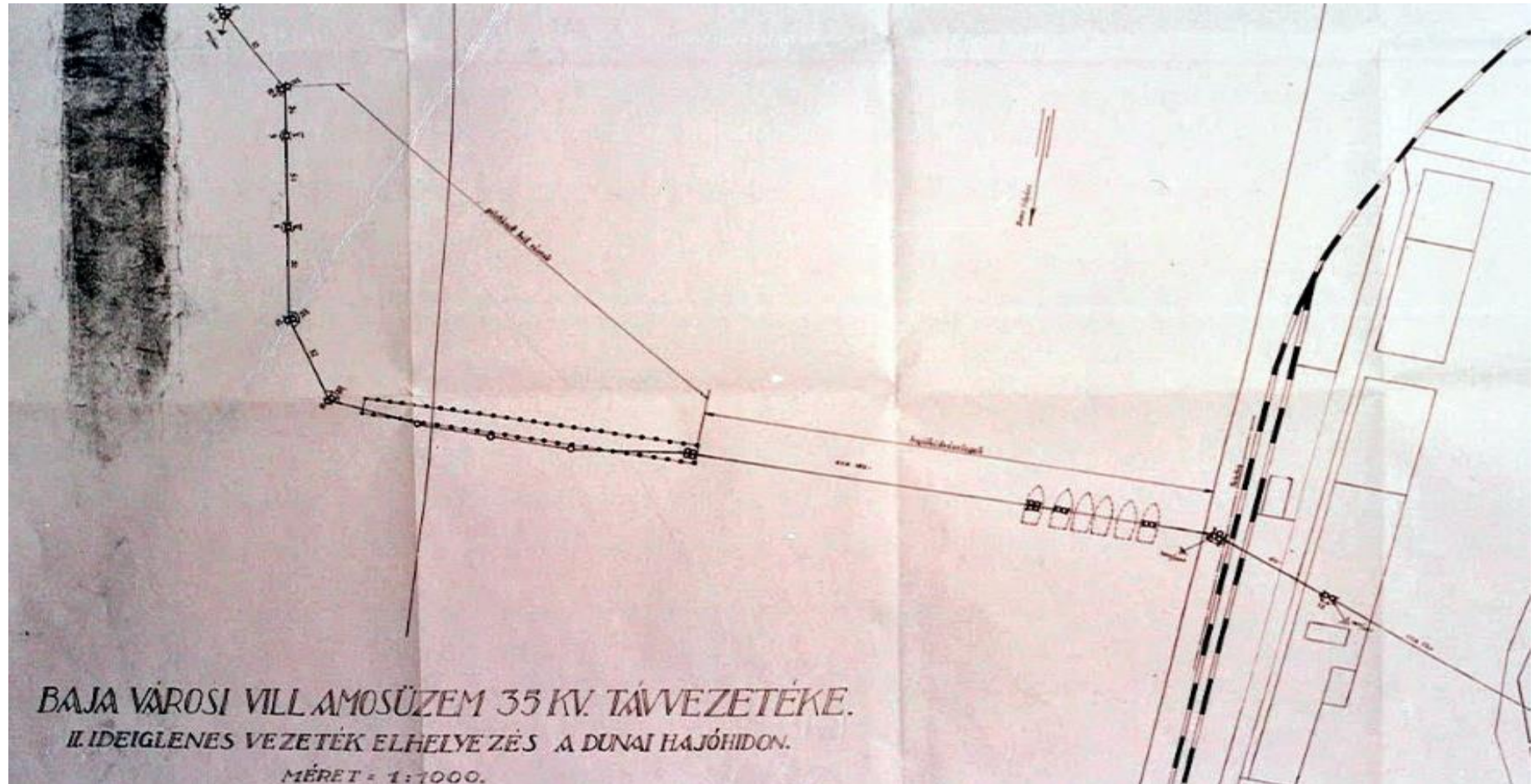
Bernauer
ügyv. igazgató.

Háború

A Bajai Duna-híd 1944 szeptember 21.-i lebombázásával megszűnik a térség áramellátása

A gázgyár a szovjet csapatok bevonulása során is folyamatosan termelt, csak 1945 március 19.-én a meglévő szénkészletek felhasználását követően állt le

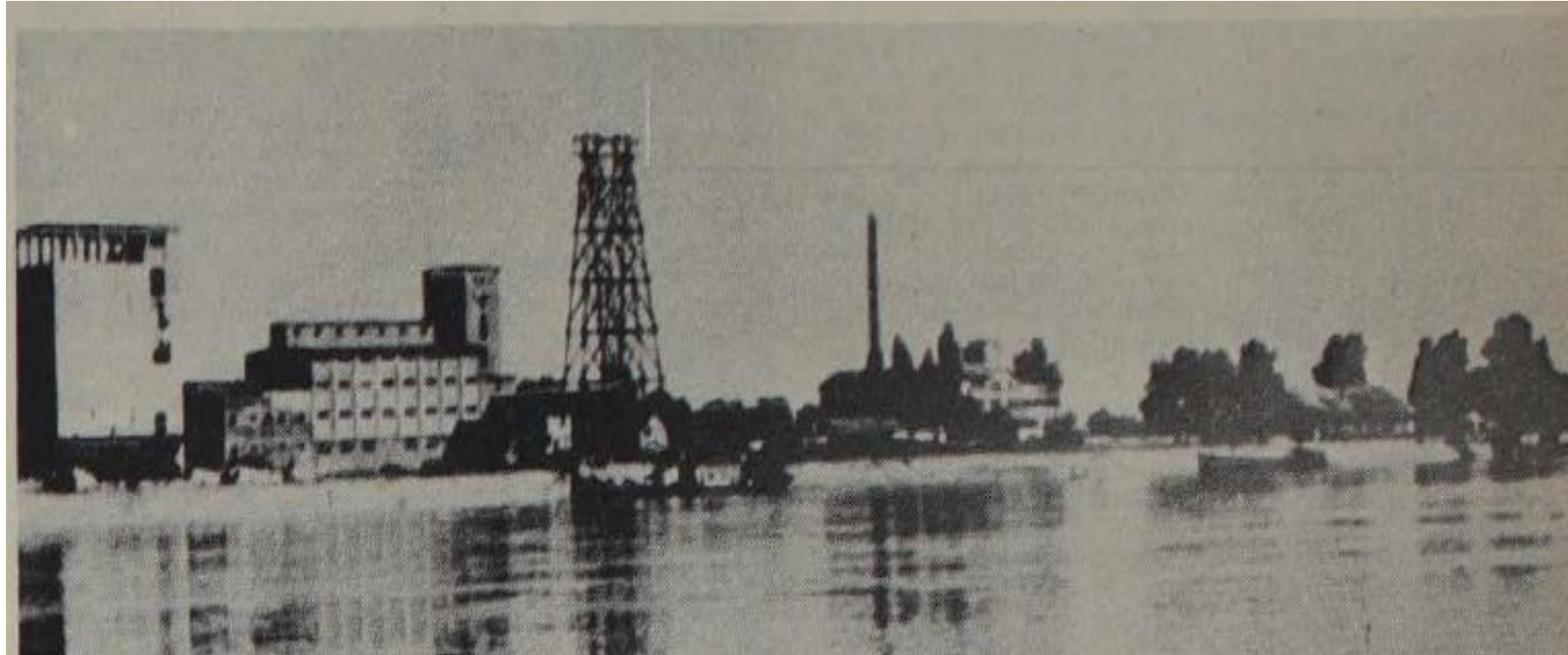
Pontonhidas dunai átvezetés, 1945

Háború

A Bajai Duna-híd 1944 szeptember 21.-i lebombázásával megszűnik a térség áramellátása

A gázgyár a szovjet csapatok bevonulása során is folyamatosan termelt, csak 1945 március 19.-én a meglévő szénkészletek felhasználását követően állt le

A Duna bajai oldalán épített fagúla, 1945-1954 között

Államosítás és községestítés

1949 január 1-én a villamos üzemet állami kezelésbe vették

A gázgyárat Bajai Gázmű Községi Vállalattá alakították

1949-ben újra megkezdte üzemét a gázgyár

1952-ben már 720.000 m³ felett a gáztermelés

Növekvő éves fogyasztói bekapcsolás

1955-ben a város elhatározza, hogy a városi vízmű hálózatának üzemeltetését is a Gázgyárra bízza (de ez a következő évi események miatt megghiúsult)

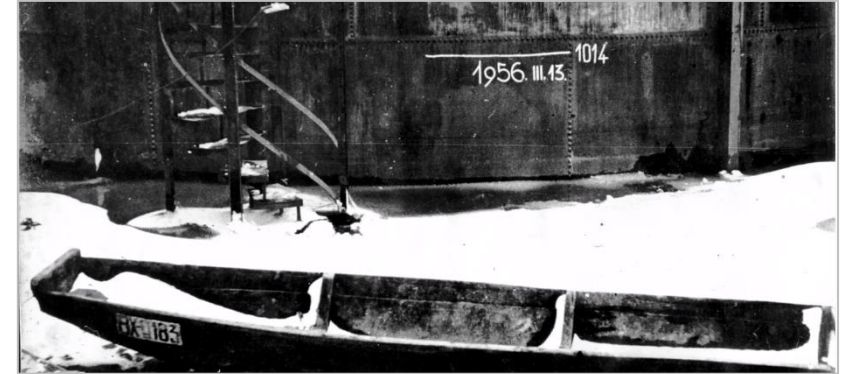

1956-os jeges árvíz

A március 11.-i jeges ár elmosza a Vörös-hidat és elönti a gázgyárat a víz

A FŐGÁZ és a katonaság nyújt segítséget a várost ellátó gázvezeték újjáépítésében
Az októberi forradalmi események során folyamatos a gázszolgáltatás

A Bajai Gázmű megyei vállalat majd a DÉGÁZ üzemegysége lesz

1963-tól átveszi a megye PB gázellátását, 1964-től Bács-Kiskun megyei Gázmű Vállalat Baja az új elnevezése

A PB palackos fogyasztók száma meghaladta a 12.000-et, a városi gáztermelés 3 millió m³ feletti volt

1965-ben a jelentős fogyasztói igények kielégítésére két benzinbontó létesítéséről döntöttek

A Kardoskút-Dunaújváros közötti földgázhálózat 1966-ban épült ki, amely lehetővé tette Kecskemét város földgázhálózatba történő bekapcsolását. Ezt a fejlesztést a társaság kapta feladatul

A társaság Üzemegységet alapít Kecskeméten

1967 április 26.-án került bekapcsolásra Magyarország egymilliomodik gázfogyasztója Kecskeméten

1967-re a bajai gázgyár kapacitása napi 36.000 m³-re emelkedik. A gáz minősége 5000 kcal/Nm³, a vezetékes gázfogyasztók száma már meghaladja a 4500-at

1967 július 1-vel a Bács-Kiskun megyei Gázmű Vállalat beolvad a Szegedi Gázműbe és létrejön a Délalföldi Gázgyártó és Szolgáltató Vállalat

Az éves városi gázfelhasználás meghaladja a 7,3 millió köbmétert

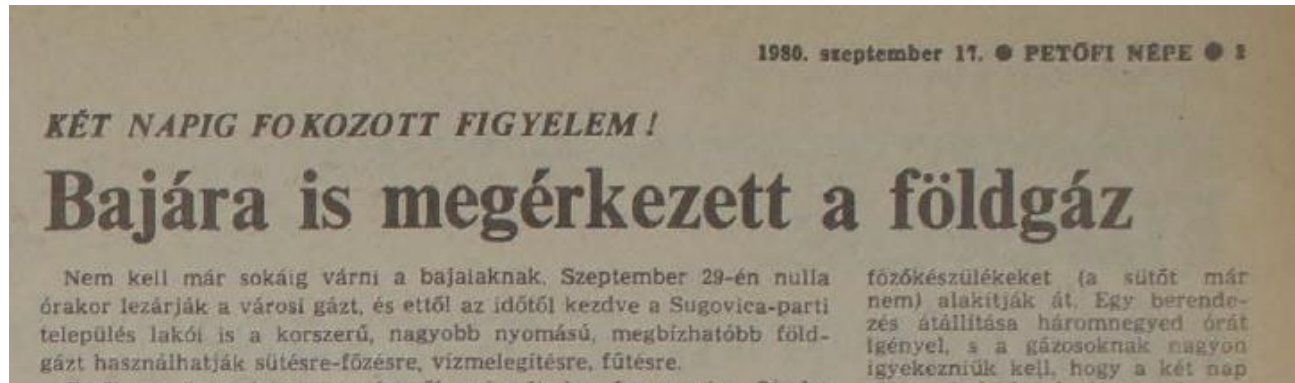
Halász Ferenéné boldogan nézi az ajándék-gázboylert, amelynek működését a gázmű igazgatója, Szécsényi János magyarázza.

A DÉGÁZ Bajai Üzemegysége

1980-ban megérkezik a földgáz Bajára

4728 fogyasztónál cca. 13.000 készülék átállítása történik meg földgázra, 180-200 DÉGÁZ-os dolgozó részvételével

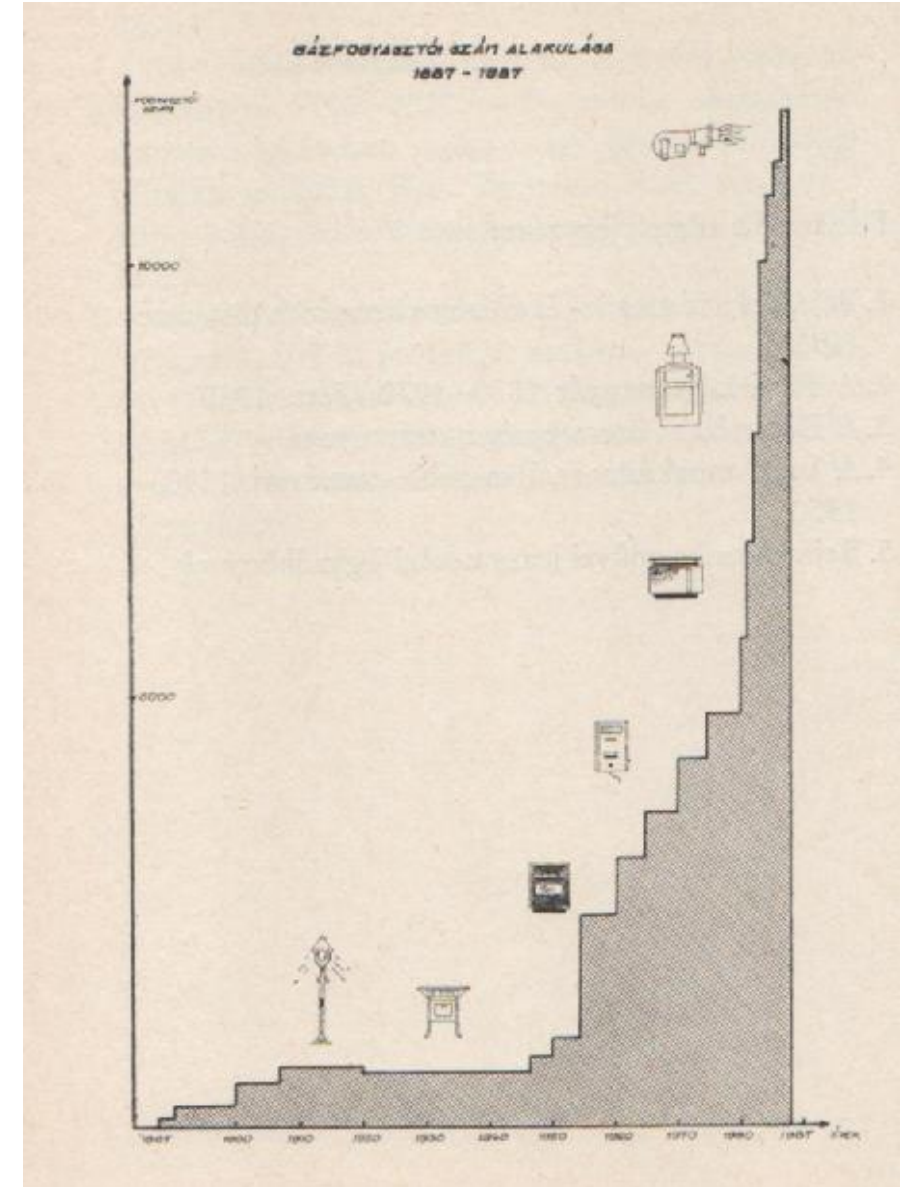

1980 szeptember 28.-án 20 órákor leállt a városi gáztermelés a városban.

1980-ban Erky Tamás gazdasági igazgató vezetésével kidolgozásra kerül az önerős vezetékipítési rendszer, amelyet az egész országra kiterjesztettek és megindult a „Falugázosítási program”

1987-ben már 16 településen valósították meg a földgázellátást a Bajai Üzemegység területén

1985-re az üzemegységhez tartozó földgázfogyasztói szám 11.265-re emelkedett

A közelmúlt

A Bajai Üzemegység önálló gazdasági mutatói a DÉGÁZ-ba való beolvadással megszűntek, de az üzemeltetéshez nélkülözhetetlen műszaki adatok továbbra is kimutatásra kerültek

Műszaki mutatók 1999					
Megnevezés	Baja	Kalocsa	Kiskunhalas	Bajai Területi Igazgatóság	DÉGÁZ összesen
Ügyfélszám	35 366	26 771	22 707	84 844	481 385
Átadóállomások (db)	5	3	5	13	72
Gázelosztó vezeték hossza (m)	1 087 984	944 431	830 772	2 891 850	11 808 711
Nyomásszabályzó állomások	50	30	14	94	420
Éves új fogyasztói bekapcsolás (db)	1 303	1 203	576	3 082	12 029

A könyv

A „**Gázgyár a Sugovica parton**” című könyv sokkalta részletesebben, eseménydúsabban írja le a város gázszolgáltatását és egyben elektromos szolgáltatását is, – amíg az a gázgyár feladatköre volt – és nagyon sok érdekes, kalandos eseményt, történetet ismerhetünk meg erről a gazdálkodó egységről, a korabeli gázgyártásról, gázfelhasználásról, valamint a város történetéből is.

Kellemes időtöltést kívánok a könyv olvasásához!

Köszönöm megtisztelő figyelmüket!